

הלכות ראש השנה סימן תקפא

ביאורים ומרספים

[משנ"ב ס"ק יא]

או לתקיעת⁽²²⁾ וכו', אין למן המצנה ל'אמר⁽²³⁾ וכו', בעד הקהל להצמיד אחר⁽²⁴⁾ וכו', המצנה חזקת אל הראשון⁽²⁵⁾ וכו', יום הפפורים⁽²⁶⁾ וכו', מי שאינו הנוקד⁽²⁷⁾.

22) ואם אחר מוחזק לתקוע ביום הראשון של ראש השנה ואחר מוחזק ביום השני וחל ראש השנה בשבת שלא תוקעים בו ביום הראשון, כתב הכף החיים (ס"ק מה) שהראשון זוכה לתקוע ביום השני שבו אומרים שהחיינו. וכן כתב בשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' קכח). מאידך, האלף המגן (על מטה אפרים ס"ק ט) כתב שהנכון ביותר שמתחילה יתנו ביניהם מי ידחה, ואם לא התנו יתפשרו ביניהם שאחד יתקע ותקיעות מיושב והאחר תקיעות מעומד, ופעם נוספת שיחול ראש השנה בשבת יתחלפו ביניהם. וראה שערי תשובה (ס"ק א).

23) ואפילו לא נתמנה בפירוש לשליח ציבור, אלא שהחזיק בזה זמן רב ושתקו הציבור, כתב לעיל (סי' קנב) שאי אפשר לסלקו, ובשו"ת מהר"ם שיק (ח"מ סי' יח) ביאר לענין חוקת גבאות. שאם מינהו לזה ובחרו בו אין לסלקו, כיון שמחלו לו שיעשה מצוה זו וזכה בה, וגם אם לא מינהו אלא שעשה כן הרבה זמן גם אין לסלקו מפני דרכי שלום.

וגם להוריד משכרו, כתב המקור חיים (סי' נג סכ"ה) שנחשב כמו שמשלמים אותו, ואסור.

ואם רוצה למנות את בנו לטיע לו, כתב הרמ"א לעיל (סי' נג סכ"ה) שאם בנו ממלא מקומו בשאר הדברים, אף על פי שאין קול בנו ערב כשלו, בנו קודם לכל אדם ואין הציבור יכולים למחות. אולם אם האב מקבל שכר, כתבו הערוך השלחן (שם סכ"ח) והתורת חיים (טופר, שם ס"ק כו ד"ה מה) שיכולים הציבור לומר שמוכנים לשלם רק לאב ולא לבנו.

24) וסומא האם יכול להיות שי"ץ בימים נוראים, כתב לעיל (סי' נג ס"ק מא) בשם החותן יאיר שאפילו סומא באחת מעיניו, אם יש אחר ראוי והגון כמוהו לא ידחה שי"ץ, והביא שהא"ר (ס"ק ז) חולק, וסיים במשנ"ב שאף לחיות יאיר היינו דוקא למנותו בתחילה, אך אם נעשה סומא לאחר שכבר נתמנה לשי"ץ, אין לסלקו.

25) ואם שנה אחת לא רצה להתפלל מרצונו, כתב הערוך השלחן (סי' שהפסיד את חוקתו להיות שי"ץ).

26) כאן כתב 'שאין ראוי להיות שי"ץ, אמנם לעיל (סי' נג ס"ק פב) כתב שההולך לערכאות 'פסול' להיות שי"ץ בראש השנה ויום כיפור אלא אם כן עשה תשובה [מקור דין זה בא"ר (שם ס"ק ו), ושם כתב 'אין ראוי, והוסיף במשנ"ב שם, שהיינו אפילו אם לא נשאר ממנו חבירו בידו שלא כדין].

27) והוסיף על זה הערוך השלחן (סי' נג ס"ק כב), שעל זה [המוותר] אמרו (מועד קטן ה, א) 'כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועת אלקים'.

[משנ"ב ס"ק יב]

ש"קא נשוי⁽²⁸⁾ וכו', ויזתר מכן שלשים⁽²⁹⁾.

28) ואם היה נשוי והתפלל כשליח ציבור ואחר כך התאלמן, כתבו המטה אפרים (ס"ז) והבאר היטב (סי' נג ס"ק לד) ובשערי תשובה (ס"ק ז) שיכול להמשיך להיות שי"ץ, והוסיף המטה אפרים, שגם אם מינהו בהיותו אלמן וכבר החזיק בזה כמה שנים, אין לסלקו.

ותנאי נוסף להיות שי"ץ, כתב השו"ע לעיל (סי' נג ס"ו) הוא שנתמלא זקנו, ובמשנ"ב שם (ס"ק כד) כתב שבראש השנה ויום כיפור לא ממונים אפילו באופן חד פעמי מי שלא נתמלא זקנו, וגם

אין הציבור יכול למחול על זה. וגדר נתמלא זקנו, ביאר לעיל (סי' לט ס"ק ג) שיש לו ריבוי שער בזקנו ואפילו אם שערותיו קטנות מאד, ואם הנשוי לא נתמלא זקנו והאינו נשוי נתמלא זקנו, כתב בשע"צ לעיל (סי' נג ס"ק יט) שמי שנתמלא זקנו קודם, כיון שנתמלא זקנו הוא מדין הנמי.

29) ואם יש שני אנשים הראויים להיות שליח ציבור, אחד מהם נשוי וגילו פחות משלושים, והשני בן שלשים אך אינו נשוי, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' סו אות ב) שהנשוי קודם ואף שאינו בן שלשים, משום שמעלת הנשוי מבואר טעמו על פי ההלכה מכמה טעמים, מה שאין כן גיל שלושים שכל הטעם בזה הוא משום שמצינו שהלויים התחילו לעבוד בגיל זה.

ואם יש אחד שהוא בן שלושים ונשוי, ויש אחד שאין לו תנאים אלו אך בקולו ובתפילותיו מעורר יותר את לב הציבור, הורה הגר"י קרליץ (ימי הרחמים, ספטימוס עמ' יג) שמי שמעורר את הציבור בתפילותיו קודם להיות שי"ץ בימים אלו.

וציבור שאין להם מי שישימש כשי"ץ לסליחות אלא מי שכבר אמר סליחות, כתבו בשו"ת שבט הלוי (שם אות א) ובשו"ת בעל החכמה (ח"ד סי' נב) שאפשר למנותו כשי"ץ אף שיצטרך להתפלל שוב הסליחות, כיון שאין באמירת הסליחות פעם נוספת חשש של מוציא שם שמים לבטלה.

[משנ"ב ס"ק יז]

הוא קודם ל'אבל ול'מהלל⁽³⁰⁾.

30) ומה שכתב שהוא קודם למוהל, כוונתו לדבר הרמ"א (יו"ד סי' רכה סי"א) שכתב שנהנו המהלים להתפלל ביום המילה, וביאר השי"ך שם (ס"ק כג) שעיקר הטעם הוא שהעוסק במצוה ראוי גם שיהיה שי"ץ.

[משנ"ב ס"ק יח]

נגהו רב הקהל להתענות⁽³¹⁾ וכו', ק' שומץ תפלה⁽³²⁾.

31) ואם התענה בשבת שלפניה תענית חלום, שהדין הוא שצריך להתענות ביום ראשון על זה שהתענה בשבת, כתב לעיל (סי' רפח ס"ק ח) שאם רגיל להתענות ביום הראשון של סליחות אין התענית עולה לו גם לתענית על תעניתו שהתענה בשבת תענית חלום, כיון שביום זה בלאו הכי היה מתענה, והוסיף שיש חולקים, שעולה לו גם לתענית על תעניתו, וכיוון שהתענית תעיל גם לזה, וסיים, שמי שקשה לו להתענות יום נוסף, יכול לסמוך על המקילים.

32) וכשאינו משלים את התענית האם יכול לומר בענינו 'ביום שם תעניתנו', ראה מה שכתב לעיל (סי' תקסב ס"ק ז), וראה עוד מה שכתבנו להלן (ס"ק טז).

[משנ"ב ס"ק יט]

ע"כ ר' ראש השנה⁽³³⁾ וכו', נערים שהגיעו ל'ג'⁽³⁴⁾.

33) ועל תענית זו הביא הטור סמך מהמדרש בנדל מעלת המתענים בערב ראש השנה ראה שם. ובסוף דברי המדרש הובא שם, שבערב ראש השנה מתענים הגדולים ומכפר להם שליש מעונותיהם [וראה בהערה תבאת]. והחיי אדם (כלל קלח ס"ד) כתב שערב ראש השנה הוא היום האחרון של השנה וקיבלו חז"ל שכל העושה תשובה יום אחד בשנה חשוב כאילו שב כל השנה.

34) ואף שבמדרש שהובא בטור כתב 'שבערב ראש השנה מתענים הגדולים', כתב הב"י שאף שבמדרש כתוב שהגדולים נהגו להתענות, נהגו כולם להתענות בערב ראש השנה, שברבר של צער רשאים הכל לעשות עצמם כגדולים.

הלכות ראש השנה סימן תקפא

באר הגולה נג באר הגולה
שאפשר למצוא שיתפלל קליחות ונמים נזראים, (יב) ושיהיה בן שלשים עניים, גם (יג) ושיהיה נשוי (כל בו),
מיהו, כל ישראל כשרים הם, רק שיהיה מרצה לקהל, אכל אם מתפלל בתקה אין עונין אחריו אמר. וכן
צריך שיציא כל אדם בתפלתו, ואם יהיה לו שונא ימכרן שלא להוציאו, פם איהכיר אינם יוצאים
בתפלתו (הנהוה מנהגים ישנים). ויש מקומות נוקמים שהמתפלל קליחות מתפלל (ס) (יד) כל היום (כל בו):
ב (טו) ינוהגים להתענות (ט) (טז) ערב ראש השנה: הגה והמקדקים נהגו שכל אחד מתענה עצנה ימים

באר היטב

שליה: צריך להיות השיץ והתקוע בעלתשובה גמור. ועין שו"ת בארש"ק
סימן קז שאין ראוי שיהיה התקוע רגוע ושאינו לו הדרך פנים וכן, וליפא
שבעות תוקה ברנך שהתקיע בתקיעות, גם ילמד בתחלה התפלות והתפלות
וכנות התקיעות ביתר. כתב הב"ח דפוננים שראויים להתפלל הנו קשתן
נאמנים ונגנים על הודו וקרצים יצם, ובעו"ה בודו תהו וכו', וכדי לתקן
פועה וזו ראוי שיתפלל השיץ הקבוע, ובפרט בקהלות קטנות ראוי לכתב
מנהג זה. ועין השב"ת מזה"א"ר סימן קפו בענין תוקע שמבקש שבר הרה
ביצר הקנה. כתב מ"א ב"ר סימן שטו דאכלים לא נהגו להתפלל בשבת
רו"ט, וכן בנימי טוראים אטור. וה"כ דליכא עדין מפה כתב מהרי"ו דטור
להתפלל. ובשאר ימים שאין אומרים תחנון מתר לאלל להתפלל אפלו ב"ח
מנהג וערבית. ע"י סימן תרעא ב"טו סי"ק ת. ונהגו מי שהתחיל להתפלל או
לתקוע אין לתן המצנה קט"ש ס"ס קנג. ואם חלה הוא, כד תקלה
להקטיד אחר, ועין סימן נג משי"ש: (ח) כל היום, אפלו ערבית,
שהתחיל במצנה אומרים לו גמור. מ"צ. ומטעם זה הוא קודם לאלל
להמלה וליא"צ, מ"א: (ט) ער"ה, אפלו היתוקות מתענים, מהיר"ל. ויש

שערי תשובה

שהקפדה תורה על הכתי"ג, ועין לעיל סימן נג שהביא בבח"ט שם (ס"ז) לה' השיבת
פרימ'שה, אפי"ה אין מפלגין אותו. וצ"ח בשב"ו" (סי"ק לה) ת"א סימן כט שהביא דמי
שנשטת אשהו ולקח סתרה ונשא אתרת אינו מתפלל בימים נזריים עד שהסתור
לכרואותה נתקבל פשה או שנסמות, וכתב בכ"ג שלא ישא ב"י נשים שקטב הרצ"ב"ד
שלא יוש"ל לבו, וכן נראה מהמקומים מהלכות פלי הפקדוש דהק"א פיום זום אטור
מצ"ה"ה נא' שהיה קרחתק עתה משנו ס"ס הזאל ואל תקלטהו וראוי לביאה קטא
ילש"ר לבו, ואף אם רגיל להתפלל לא נקנו במקום שהוא אחר מיה"ד וכל שאקשר
ובכתי"ג ע"י אחרים, ע"ש, ובכתי"ג חולק ד'אין להזכיר תמבת ב"י נשים ונשיש
הקמאן דליקט דמי, ע"ש, והשי"ת חל"ו קודם להקשר לזמן אם יש לו ב"י נשים
המסתבר להקטיר אף אין זה מקדינתו אם לא בנשטת וכהו נראה להקל כמ"ש
בכתי"ג, והדוכה נראה כנשטת וקח מנה אין לו להתפלל, ואם החוק קבר נראה
פשוט דצ"ח לפי מ"ש דגם באלמן אין מסלקין איהו אם החוק בקו, וישן בכתי"ג פ"שם
ס"ס אחר בתשובה בת"י שאף אם החוק לתקע, אם אינו מתפלל כל השנה עם הגבור
מסלקין אותו, ע"ש. וצ"ח ב"כ מה שמתנגד בקצת מקומות שלא להניח אכל להיות
ש"י כפי הפליחות ורשיות לא תפשיט מבצע"יתוה, ובאפלו ב"ח ויה"כ אינו אטור
דק מנהג בעל"א, ע"ש פ"ח"א סימן לב, ועין לעיל סימן נג פ"שם שער אפרים. וצ"ח
בכתי"ג סימן יג, ראו"ב הנה מתקן להיות ש"י בתפלת ריה ושקע"ו כיו"ה"כ ופעם אחת
הצריך לנטע ראו"ב לפי עשה וכדו טובי העיר את שמעון להתפלל בריה, לא אכד שמעון
תוקנו שבו"ה"כ מסת שקבל עליו תפלת ריה הכול לומר לירי תפלת יו"ה"כ צריך
שהוא יום ז"ב וקליחת וכנה ונהגו קצרי להתנת עמו וקאשר שלא קנה מתקנה. אך
אם ארע לז"ב לת"י פעם אחת שהפכו הסדר והתפלל שמעון בריה וזכר התפלל
בירי"כ ולא עזרה, נראה טו"ה דריה נוח לו משום הנרידים מקדימין וכן גם עתה
לשות כדו טובי העיר לקח תפלת יו"ה"כ לכבד מי שצדו, אכל אם קאמת עזיר אז אלא
שהוא עליו ומוי יכול לתון עם שתמיר ממה, אין לקח ממה תפלת יו"ה"כ, ע"ש.
וכתב בפ"ס"א ח"ב סימן קכו באחד שנתה תזנק לתקע ביום א' דרי"ה ואתר ביום ב'
ותל יום
אי דרי"ה בשבת מי נדחה אם הראשון או השני, וכתב דתלוי כפנהג הקב"ר דסימן תרוב"ב
לענין כערבית, ולי"פ מ"ש המביא שם דש'שמע מספר שהשני נדחה וכן כנהג העולם,
ה"ג וכה הראשון במצוה זו, ע"ש. ועין בש"ת אור נעלם סוף סימן יג ע"ב כ"ב בעקבה
כו' שפסק שבראשון שהוא מתקן לברכה שהצוה תקיע ונשתי יתנה, ע"ש. ונלכ"ד
אחת הפמ"א צ"ע, שאין הנד"ן דומה, דלענין שיר או פיוט מענכ"ח ש"ך לומר פן
דבעפ"א ה"י מתקן ששיר או פיוט זה ליום ראשון ואי לא תנו ולאטון זמנה לשני,
מפ"א. והשני יצדו, מסא"כ כנה ששני אלוים תלוים הם וכל אחד זכה פיומו, ובכ"כ
פסקמון כה"ג פ"ש"ט דלא מידקא נכ"ה אפ"י נתקן בראשון וז"ל עקלה לו א"י
כ"ל לקח פ"ש"ב זה חלק השני, וכן סרו ב"כ"ח מנהג, אם לא שואמר דגם כנה לא
ז"ד מתקל לשני אלא נ"ח בענין אם הראשון יצמיר בפועה שלו ולא פסיד, פ"ש"ט ד"ד,
המאן הרג"ס לומר שבראשון ת"ל לקח שלא הקט"ר וכותו במצוה לז"ר לעולם והשני
הסיד לפעמים, אפ"ה אג"א, ששא השני ת"ל לקח וכן ש"י שני לעולם אין ת"ל
בשבת ולא
יתבטל מצוה לז"ר לשגם מעצ"ה ונה"כ, כו, ואדרכה, כיון דכל ח"ד א"ח לה
עליו, ה"ל ש"י שנקבע ליום ראשון שהוא צד"ר מן הסודת ונה' אינו לשני, אלא
שש"י לו עלי"ה לא

משנה ברורה

שלשמים⁽²⁰⁾, התי"חורה קודם: (יד) כל היום. שחרית
(כג) ומנחה, ושהמתחיל במצנה אומרים לו גמור. ויש אומרים
דאף (ד) ערבית שלפניו, אכל הערבית של היום שלאחריו
(כס) אין ש"ה לו. וכתב המגן אברכה, דמשעם זה הוא קודם
לאלל ולמז'ה⁽²¹⁾ ולגאר צייט, (כו) דתפלה תל"א פרצון תקהל.
והאל"ה וכה מספקק כנה, ונעמו דגאר צייט יש לו להתפלל
אם הוא מתענה, ומן למנצח' ואל"ה יש להניח להתפלל אף
לאלל, והיקא דכריו בפרימ'גדיס: ב (טו) נוהגין וכו'. וקיום
א' דקליחות נהגו (כו) ר"ב תקהל להתענות⁽²²⁾, ותי"ד (כז) אימר
'עננו במנהגה כ'שומע תפלה⁽²³⁾, אכל השליח צבור אינו אימר
'עננו בתורת התפלה: (טז) ערב ראש השנה⁽²⁴⁾, ואפלו
היתוקות מתענין [מגן אברהם בשם מהרי"ל]. והתי"וקות לאו
דוקא, אלא רוצה לומר נצרים שהגיעו ליו"ה⁽²⁵⁾ לזכר יו"ב

שער הציצין

(כ) מגן אברכה: (פ) שערי תשובה: (יז) אחרונים: (יט) שרי"ת תורת אמת: (כ) תמ"א דם ספר חסידים: (כ"א) הגר"א. וכעין זה משמע בדרב"משה,
אף ששם נזכר מן כ"ה, הגנו שבאותו הזמן תחיל ללמד סדר התפלה וקריאת התורה כדי שיהיה ב"י יפה יפה, כמו שהיה צריך ללמד סדר עבודה מן
כ"ה עד שלשים ושששים התחיל לעבוד, פן מוכח כ"ל: (כ"ב) דרב"משה, ושם קרוי בלשון זה: ומצוה מן המבחר שיהיה למצלה מן ל' שאנו לבו נשבר
ונדפה, עד פ"א לשוני: אכן באמת תבות אלו אין להם שום באר, דת"ל ארצה פן ל' למח, וכשצ"ח תזק בכח אין לבו נשבר וכו' וכו' קשה לשון הפ"ל"ב
שכתב שם: ומצוה מן המבחר מן שלשים שאנו הוא ימי הזקנה ולבו נכנע ונשבר יותר, ולכאורה הייתי אומר ששע"ת סופר הוא בפ"ל"ב צריך לומר ימן
ששים ותתלך ס' פ"ל. אכל בספ"ק ב'אחרונ' חיים שהוא מקור לכל דברי הפ"ל"ב כ"י, מציאתי שם בס"פן הנקרא 'שליש'ים', אכל לשונו שם מתקן יתה,
ונה לשוני שם מהלכות תפלה: וצריך לתקן שיהיה בשני פסוק שני העובדים עבודה, מ"כה לענה ולמעלה, והמצוה מן המבחר מן ל' שנה שאנו הוא
בבחי' ימי הזקנה ולבו נכנע ונשבר יותר, עד כאן לשוני: (כ"ג) לבוש: (כ"ד) כן משמע בדרב"משה, ואפשר שזה יס' כן מן אברכה: (כ"ה) אלה רבה
קרימ'גדיס: (כ"ו) מתענית השקל: (כ"ז) מגן אברכה שם טור: (כ"ח) קרימ'גדיס:

שער הציצין

(כ"ח) מגן אברכה: (כ"ח) מגן אברכה שם טור: (כ"ח) קרימ'גדיס:

הלכות ראש השנה סימן תקפא

(מדרש ספיק דדיה דיש יומא), וכן נכון לעשות. וכל אלו הפעולות אין צריך (י) [ו] להשלים, (יז) ואין קורין בהם ויחלי אפילו בערב ראש השנה, וענין לעיל סימן תקסב סעיף ב. (יח) ואם חל ברית מילה בערב ראש השנה (יט) וכו' (כ) (כא) לאלל (כב) בשם תשובה אשכנזית. ורבים נוהגין לאכל בערב ראש השנה (כג) [כד] קדם עלות השחר (מהר"ל), משום דקורא הפסוקים שיהיו נוהגים להתענות בערב חגיגה, ויחלין לאכל (כ) בלא חנאי (כא) אחר שכן נהגו (ד"ס): ג (כב) יאין גופלים על פניהם בערב ראש השנה בתפלה (כג) אף על פי (יד) שגופלים על פניהם באשמורת בסליחות. (יז) (כד) ואין תוקעין בערב ראש השנה (מהג"מ): ד (טו) [טז] (כה) ומקבלין ומקבלין בערב ראש השנה:

ג שם קטב מנח אשנה ד שם על סוף מדרש רבי סימן כ יי גי גיול כו

שערי תשובה

יפסקו דין קא יבטול, כל חד ליקום ארוסה, כולעדי, וצ"ע. וע"ש בסמ"א עוד שאם חלה הראשון ובריה הגדול הגמול לאדם אחר ואח"כ נתפא זה תלוי בפלגא דתקנים ד"ר ד"קא (דף סב) דמפרש פסחי וצ"ע כו, ותרומים פסק בתקנים, וד"ר אס קה חולה ביום ר"ה ואח"כ נתחוק ונתפא, אף ששניהם שנים במקום, רשות ביד הקהל לבחור איהו פה שירצו, ואלבא דכ"ל עלמא אס השני מתוק לעיני יתר מראשון הן בלפניהו והן במעשים וגם תוקע ופ"י יודת טענה פשטני, וכ"ו אס תה ח"ל בר"ה וקברו פשני, אבל אס תה חולה צעורה וקברו פשני בעיט ובעיטם נתחוק ונתפא, י"ל מן חקשעת בחינה צדו לא תה ראוי לחקע וכשעת הקדשה הראשון במקום עמד לא ובי לקח דבשעת בחינה אחר חצות קה ראו לקח ובה"ג אפטר ולא קשה הראשון סקוטו, ע"כ בה"מ ד"קא (דף יג) ראשון חוזר לעבודתו כ"ו, ע"ש. וע"כ בשאלת יעקבין ח"ב סימן סח על מ"ש בסדר עמודי שבת שצ"ע מי שנתחוק בקפלה רק פעם אחת אין מצטרפין איהו, וכתב שצ"ע מסמינת הפוסקים דמשמע מדברייהו דאפילו בפעם אסר סדר סדרין פ"ג, ואיכא חלקא ע"כ מי ונאמרו דכלתו ש"ס ד"קא, וע"כ פשוט מ"ס צמחים למחרא"ה סימן ע לענין בחינה ופסקש שם אפילו בפעם אחר, וביכ השואל בשאלת יעקבין שם. וכתב ביראליהו סימן ל באחר שנתה ש"ן קבוע ולא רצה להחיל עוד ש"ן וקבלי אחר במקומו ויש התנה בעד האות שלא יתפלל בימים נוהגים אלא ש"ן וצ"ע ולא שום יחיד, אס כ"ו ה"ל כ"ל, וכתב שאם פל הפנהגים סמכיים אין לחש בעד התפלה של ע"ש התנהגה תה מפכה פתלתת המתפללים או מתחלת התפלה שבי"א ויחל כבוד לקריבו, וכאיש הנה שכ"ר תה ש"ן לא יקראו בו וגם קלם מסכיבים אין לחש, וע"כ לעיל סימן ג בבי"ש סימן יט מ"ש ביראליהו שם לענין סריב. ובענין סמרת דברים שנתחוק לעשות בעריה ע"כ בשליה, ודברים נגועי טבילת הדיקה שאין בשי"ה איהם ו שיהיה ראי להחיר, ועכ"פ לא יתה פחות כ"ו, וע"כ בשמש"צ דקה חלק י סימן ג מי שח"ק פסיד התפלה סמ"כ להלבו ע"ה בעת שישב לפל הדיקה, ע"ש: [ו] להשלים. עכ"ה. וע"כ במג"א סימן רצט מ"ש שם לענין התפלה וקדוש ד"ה שלא יקשה שיהיה על כ"ס אחר כ"ו, ע"ש: [ז] קדם. עכ"ה. וע"כ בשו"ת ח"ו שפסוקי ט"א קדם הליקה לבה"מ, מי בומגו נמשך אמרת הסליחות עד אור היום, ופסיקא שפ"ד שצ"ה ע"ה אסר לאכל ולשתות: [טו] מקבלין. עכ"ה. וע"כ ט"ו שכתב:

משנה ברוכה

שנים לנקה מהענין. ואין צריך (כו) קבלה ולא השלמה אפילו אין מהענה עשרת ימי תשובה: (יז) ואין קורין בהם ויחלי וכו'. והנינו אפילו אותן שמתעניין וקורין ויחלי בכל ערב ראש חודש [פ"ה]. ג) ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכו בברכה וכו', לפי שאינו תענית צבור: (יח) ואם חל ברית מילה: (יט) וכו'. ע"כ לעיל בסימן תקס"ב סעיף ב בה"ה ובמשנה ברוכה, שם מבאר ענין זה בארוכות קצתות: (יט) ויבולים לאכל. ה"ג) מי שצמינו בעלי תפוחים, אכל השנים לברית, מצוה לאכל: (כ) אבי הן וסנדק ומוה"ל, פלם נקראים בעלי ברית: (כא) ויום טוב שלקחם הוא: (כב) כתב המגן אברהם: במקום שיש מקצת חלי יש להקל בכל אלו התעניות ואין צריך התנהגות, אס לא מי שמתענה יותר ממה שנתנו הצבור: (כג) אף אס נמשך על היום, מפני דרב פעמים רגילין לסיים קדם עלות השחר, פקנו לקבל אף אס ארבע פעם אסר שממשיך על היום: (כד) ואין תוקעין וכו'. להפסיק בין תקיעות דרשה לתקיעות דחובה וצ"ע בשקל יום א' של ראש השנה בשבת ג"כ (לה) אין תוקעין בערב שבת, ומכל מקום מתיר (ל) לתקע להתפטר, ד"ד בשמפסיק בבית התפוחים, אכל בפנהגים כתב השעם, פ"ד לערב הששן, אס כ"ו אין לתקע בל. (ל) ובאליה רבך בשם ספר אמרנל משמע דלהתלמד שרי בחדר סגור: ד (כה) מקבלין ומקבלין בערב ראש השנה: (כו) להראות שאנו בטוחין בחסדו ויתברך שיוציא לצדק משפטנו, ומכל מקום לא ילבש כראש השנה בגדי רקמה

שער הציון

(כט) מגן אברהם: (ל) מגן אברהם בשם דרכי משה: (לא) מגן אברהם: (לב) אחרונים, וע"כ בסימן תקנ"ט סעיף ח ובמשנה ברוכה שם מבאר דה"ה: (לג) ואפטר דאם אינו מוצא מי שצמינו לש להקל במקום סדוק, כי האלה נכה ודורו סדוקי דברי המגן אברהם, וגם נבוגל בברכה ביה"ה וצ"ע סימן ר"ד פ"ה דברי המגן אברהם: (לד) לביש ושי"א: (לה) פ"ו שאומרים צדוק תרוצה' ה"י כ"ו תקיעה ואחרונים: (לו) מגן אברהם: (לז) והעתיקו באש"ל אברהם:

הר"ם: 1 קפ"ה 2 ה"ה

הלכות ראש השנה סימן תקפא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

וְאֵין צָרִיךְ קְבֵלָה⁽³⁶⁾ וְלֹא הַשְׁלָמָה⁽³⁶⁾.

(36) ובטעם הדבר שאין צריך לקבל, ביאר לעיל (סי' תקסב ס"ק ט) שכיון שנהגו להתענות נחשב כמו שקיבלו על עצמם להתענות, וגם שהתענית רק כדי לצער את עצמו משום תשובה שיתכפרו עוונותיו, ובזמנינו שלא כולם נהגו להתענות הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האישי ח"ג פ"ג אות כז) שהרצת להתענות צריך לקבל עליו את התענית במנחה שלפניו, אכן מי שרגיל להתענות מידי שנה, אינו צריך קבלה.

(36) וכן לענין תענית בעשרת ימי תשובה, כתב לעיל (סי' תקסב ס"ק י ובשעה"צ שם ס"ק ח ובביה"ל סוף ד"ה עד שיצא) בשם המחצה"ש (סי' תקפא ס"ק ה), שעכשיו רבים נהגו שלא להתענות אלא עד זמן מנחה גדולה, ומתפללים מנחה ואומרים 'עננו' ואחר כך אוכלים. והוסיף בביה"ל (שם), שבש"ת שאילת יעבץ (ח"ב סי' קמו) כתב שאם מתענה עד חצות לא יכול לומר 'עננו', אך גם הסומך על הפוסקים שיכול לאמרו בודאי עושה כהוגן, וכן במשנ"ב לעיל (סי' תקסב ס"ק ו) כתב שאם אוכל קודם תפילת מנחה, לא יאמר 'עננו' בתפילת מנחה, אלא שבשעה"צ שם (ס"ק ו) כתב שאם לא יאמר את החיובות 'צום תעניתנו אפשר שגם באופן זה יכול לומר 'עננו'.

ואם אין לו מנין למנחה גדולה, כתב האלף למגן (על מטה אפרים ס"ק עג) שיאכל לפני מנחה, ולאחר מכן יתפלל תפילת מנחה בציבור ולא יאמר 'עננו', אך לא יתפלל ביחידות כדי שיוכל לומר 'עננו'. והגר"ש אלישיב (אשרי האישי שם אות כח) הוסיף, שאם אוכל קודם תפילת מנחה ראוי שיתנה מראש שדעתו לאכול לפני שמתפלל מנחה, כיון שהמנהג הפשוט הוא להתענות עד אחרי תפילת המנחה.

[משנ"ב ס"ק יח]

וְאֵם הָלַל בְּרִיחַ מִלְּהָה⁽³⁷⁾ וְכִי, בְּצָרִיכוֹת קֶצֶח⁽³⁸⁾.

(37) והוסיף לעיל (סי' תקסח ס"ק טז), שהוא הדין פדיון הבן או שאר סעודות מצוה, ולענין סיום מסכת, האלף המגן (על המטה אפרים ס"ק עז) הסתפק בזה האם נקרא לענין זה סעודת מצוה, וסיים שאם המנהג להקל בזה, אין אחר המנהג כלום. ודעת הגר"ש קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קעא) והגר"ש אלישיב (אשרי האישי ח"ג פ"ג אות כז) שהוא הדין סיום מסכת, ונהג הגר"ש קניבסקי (שם) בסיום מסכת להלך לכל אחד מהמשתתפים לפחות כוונת.

(38) שכתב שם (ס"ק יט), שאם יודע כבר לפני ראש השנה שבעשרת ימי תשובה או בארבעת הימים שלפני ראש השנה שנוהגים להתענות בהם, תהיה לו סעודת ברית מילה או שאר סעודות מצוה, מחויב להתענות יום אחד לפני ראש השנה כדי להשלים את מנין התעניות, אך דוקא בימים שכבר אומרים סליחות יכול להשלים, כיון שבימים אלו קיבלו עליהם להתענות, אבל אם חל ראש השנה ביום חמישי (שאו יש רק ארבעה ימים של סליחות), אין צריך להתענות קודם השבת. וראה שם (ס"ק כ), שדן לענין פדיון הבן שחל זמנו בשבת שצריך לעשות את הפדיון והסעודה ביום ראשון, האם נחשבת הסעודה לענין זה כסעודת מצוה.

והרגיל להתענות בעשרת ימי תשובה ויש לו יארצייט בימים אלו, כתב לעיל (סי' תקסח ס"ק מט) שלא צריך להוסיף להתענות עוד יום, וכמו שיום כיפור וצום גדליה שהם ימים שהובה לצום בהם עולים לחשבון של עשרה ימים של תענית. והוא הדין כשחל יום דיארצייט ביום הראשון של הסליחות או בערב ראש השנה, כיון שימים אלו קבועים תמיד בתוך העשרה ימים שמתענים, אך אם דיארצייט הוא בימי הסליחות שלפני ראש השנה, צריך להתענות

יום נוסף, וביאר בשעה"צ שם (ס"ק נג) שאף שנוהגים להתענות לפני ראש השנה ארבעה ימים מימי הסליחות, אך אין קביעות באיזה ארבעה ימים מתוכם מתענים.

[משנ"ב ס"ק יט]

מִי שִׁזְמִינוּ כְּעַל־הַפִּיטָה⁽³⁹⁾ וְכו', מִצְוָה לְאָכַל⁽⁴⁰⁾ וְכו', פֶּלֶם נִקְרָאִים בְּצִלְיֵי בְרִית⁽⁴¹⁾ וְיֹדֵם־טוֹב שְׁלֵקָם הוּא⁽⁴²⁾ וְכו', וְאֵין צָרִיךְ הַתְּקָה⁽⁴³⁾.

(39) וגדר היתר זה, כתב לעיל (סי' תקסח ס"ק יח) שבמקום שמותר לאכול בגלל סעודת מצוה, אין כלל חיוב תענית, ולכן אחרי סעודת המצוה מותר לאכול ולשתות אפילו בביתו. ולענין אכילה לפני הסעודה, ראה להלן (הע' 42).

ואף אם לא ידע שיזמינו אותו להתחיל להתענות, כתב לעיל (שם ס"ק כא) שמי"מ אם לא קיבל את התענית במנחה שלפניו מותר לו לאכול בסעודת מצוה, אבל אם קיבל את התענית במנחה שלפניו, כתב (שם) שלדעת הלבוש (סי' תצב סוף ס"א) אסור לו לאכול אפילו בסעודת מצוה, ולדעת המג"א (סי' תקסח ס"ק יא) ועוד אחרונים מותר לו לאכול, כיון שקבלתו היתה על דעת המנהג שלא מתענים בשיש סעודת מצוה.

(40) וכן מי שמצטרף כדי להשלים למנין עשרה אנשים בסעודת מצוה, כתבו הא"ר (ס"ק לז) והכף הדיים (ס"ק טז) שדאי יש מצוה להצטרף עמהם ולאכול מסעודת המצוה.

(41) ולענין פדיון הבן, כתב הגר"ש דבילצקי (קיצור דיני מועדים דיני ערב ראש השנה הע' ח) שאבי התינוק והכחך דינם כמו בעלי הבריות, וכמו שמשמע גם במשנ"ב לעיל (סי' תקנ"ט ס"ק לח) לענין תשעה באב.

(42) וכיון שלבעלי הבריות נחשב יום זה כיום טוב, כתב לעיל (סי' תקסח ס"ק יח) שמותר להם לאכול ולשתות גם לפני סעודת המצוה, והוסיף, שהא"ר (שם ס"ק ז) הסתפק בזה, שאולי אף בעלי השמחה אינם מותרים לאכול אלא רק לאחר תפילת מנחה (והיינו כשהסעודה לא נערכת קודם לכן). ולענין אכילה אחרי הסעודה, ראה לעיל (הע' 39).

(43) ומשמע שאם אינו חולה וכדו' צריך התרת נדדים, וכתב הערוך השלחן (ס"י) שדקא אם בפעם הראשונה שהתענה היה בדעתו לנהוג כן תמיד, ולכן אפילו אם לא התענה רק פעם אחת צריך התרה, אבל אם נמר בליבו שיהיה בלי דר לעתיד, אין צריך התרה. והוסיף, שאם התענה סתם ולא חשב בליבו לא כך ולא כך, אם התענה שלש פעמים צריך התרה.

[משנ"ב ס"ק כ]

קָרַם עֲלוֹת הַשְּׁתָר⁽⁴⁴⁾.

(44) כאן משמע שכל טעם מניעת האכילה כבר מהלילה הוא רק בגלל התענית, אכן, לעיל (סי' פט ס"ק כח) הביא את דברי הוזהר (הובא בבאר היטב כאן ס"ק יב) שגם בשאר ימות השנה אם קם משנתו לאחר חצות, אסור לטעום כלום קודם שיתפלל שחרית, וסיים שאם אינו מוכרח לאכול, נכון להזהר בזה.

[משנ"ב ס"ק כב]

אֵין נִזְפָּלִין עַל פְּנֵיהֶם⁽⁴⁵⁾ וְכו', כְּמוֹ שֶׁצָּר עֲרִיבֵי־טוֹב⁽⁴⁶⁾.

(45) ולענין מה שנהגו לעשות התרת נדדים בערב ראש השנה, כתב השול"ח (תחילת מסכת יומא, עמוד התשובה) שהמקור לזה על פי הגמ' בנדרים (כג. ב) שהרצת שלא יתקיימו דריו יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדרים שאני עתיד לידור בשנה זו יהיו בטלים, ומוזה נתפשט המנהג לומר ביום כיפור 'כל נדרו', אבל וריון המשך במילואים עמוד 28

מילואים הלכות תענית סימן תקפא המשך מעמוד נב

צריך לחזור ולאומר בתפילת ערבית, וכן הורה בעל המשנה הלכות (תניבות ההלכה גליון 24 עמ' 38).

ואם סיים תפילת שמונה עשרה של ערבית כשהציבור אומר 'לדוד ה', הוא עדיין לא אמר 'עלינו לשבח', הורה הגרי"ג קרליץ (ימי הרחמים, ספטמס עמ' ה) שיאמר 'לדוד ה', עם הציבור, ואחר כך יאמר 'עלינו לשבח'.

3) וברבי' שנהגו לומר בסיום התפילה, הורה החו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' ע) שיש לאומרו אחרי שאמרים 'לדוד ה', שכיון שתיקנו לאומרו בסוף התפילה בכלל המאחרים לתפילה, עדיף לאחר לאומרו.

4) ומה שכתב ועד בכלל, ביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' פג) שהכתנה כחוץ לארץ, אבל בארץ ישראל אומרים אותו עד המשענה רבה, ולא בשמיני עצרת.

5) ובטעם הדבר שיש להקדים את השיר של יום, כתב המטה אפרים (סי' כיון שהוא תורה, והוסיף שלכן גם בראש חודש אלול יש להקדים אמירת 'ברכי נפשי' שהוא תדיר בכל ראש חודש. והגרי"ג קמנצקי (אמת ליעקב סי' א) ביאר שאף שלדוד ה' יותר תדיר שהרי אומרים אותו יותר פעמים מהשיר של יום 'ברכי נפשי', מימ מקדימים אמירת 'ברכי נפשי' מפני שאמירתו היא מחמת היום של ראש חודש, מה שאין כן 'לדוד ה' שאינו מחמת היום הזה.

ובבית האבל שהמנהג לומר בסיום התפילה 'למנצח לבני קרח' (תהלים מט), כתב בספר נחמו עמי (פי"ח סכ"ז) שיש להקדים את 'לדוד ה', כיון שהוא תדיר יותר מ'למנצח לבני קרח'.

שכבר יום, כיון שעל כל פנים זעקו בעוד לילה. והערוך השלחן (שם) כתב שבמקומות שאומרים סליחות ביום יהלגו תיבות אלו כדי שלא יראו כדוברי שקרים. וכן בתחילת הפזמון של היום הראשון של סליחות בתיבות 'במצאי מנחה קדמך תחילה, הורה הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ג אות יח) שאם אומרים את הסליחות ביום ראשון בבוקר [אחר עלות השחר] שיאמרו בה במצאי מנחה 'קדמך תחילה, ולא 'קדמך'. מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (באר ישראל להגא"צ ישראלון עמ' כד) שאפשר לומר תיבות אלו גם כשאומרים סליחות ביום ראשון בבוקר, כיון שיום ראשון נחשב עדיין כמצאי שבת, אך תיבות 'בעוד לילה' לא יאמרו, וכולעיל.

[משנ"ב ס"ק ב]

פ"ק ו'פ"ב, ואמרים אהריו קדישא וכו', עד שמיני צענת ועד קבלתי) וכו', יש להקדים השיר של יום.

2) וכיון אמירתו בערב, ביאר המטה אפרים (סי' שהכונה אחרי תפילת מנחה, ובאלף המגן (סי' י) כתב שתלוי במנהגים, שיש שנהגו לאומרו אחרי תפילת ערבית ויש שנהגו לאומרו אחרי תפילת מנחה.

ומי שנהגו לאומרו אחרי תפילת מנחה, ומתפלל ערבית במנין שאומרים אותו אחרי תפילת ערבית, הורה הגרי"ש אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה ארחות הלכה הע' 3) שעליו לאומרו עמהם שנית ומוסתבר שהוא הדין להיפך. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (באר ישראל להגא"צ ישראלון עמ' יח) שאם אמר בתפילת מנחה אינו

הלכות ראש השנה סימן תקפא המשך מעמוד 106

שבהתרת נדרים לא מכפרים על כלום, אלא שמשוים אותו כאילו לא נדר כלל. וכן כתב בשו"ת קנין תורה (ח"ד סי' סד) שאין מקפידים על זה. וכן הגרי"ש האונגר (קובץ מבית לוי גליון ד עמ' טו) נהג שמתירם לו אלו שעדיין לא התירו להם.

והאם יש ענין להתיר נדרים בערב ראש השנה גם לנשים, דעת הגרי"ש אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א סי' ובהערה שם) שלא נהג להתיר להן, וסומכות על אמירת 'כל דרבי' ביום כיפור. וכן דעת הגרי"ש האונגר (שם) והגרי"ג קרליץ (חוט שני ראש השנה פ"א הע' א). מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ג אותיות כד-כה) שגם נשים צריכות התרת נדרים בערב ראש השנה, אלא שלגבי אשתו יכולה היא למנות את בעלה שליח שיעשה עבורה התרת נדרים, כמבואר כשרע (יורד סי' רל"ד סני"ג), האמר לפני הדיינים שאמירתו תעלה אף עבור אשתו, והם יענו לו 'מותירים לכם', או שלאחר שהתירו לו את נדריה יאמר שרוצה להתיר גם את נדרי אשתו שמינתה אותו לכך, והם יאמרו לו 'מותירים לה' [וראה בש"ך (שם סי' ע) שמושללה השליחות רק משום שאשתו כגופו, ואם כן אינו יכול להיות שליח עבור בתו הנדולה]. וכשו"ת תשובות הנהגות (ח"א סי' שלח) כתב, שאף שהמנהג הוא שלא לעשות ולסמוך על מה שאומרות 'כל נדרי' בבית הכנסת ביום כיפור, ראוי לאשה למנות את בעלה לשליח שיעשה עבורה התרת נדרים.

ומפלא הסמוך לאיש ודהיינו קטן מגיל י"ב שנים וקטנה מגיל י"א שנים) שנרדיהם נדר, האם צריך לעשות להם התרת נדרים בערב ראש השנה, אצל הגרי"ש אויערבך (הליכות שלמה שם) לא נהג להתיר להם. וכן כתב בשו"ת דברי משה (לגרי"מ הלברשטם, סי' סו) שלא נהג לעשות להם התרת נדרים. דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני שם) שאם הם רוצים שיתירו להם, יש לעשות להם התרה.

והאם שלשת המתירים צריכים שהיו גדולים שידוע שהביאו שתי

מקדימים למצוות וראוי להתירם קודם ראש השנה ממש, וראה עוד בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' סא סוף אות א) מה שביאר בזה. ולסמוך על המסורת מודעה שאומרים בסוף התרת נדרים, שלא יחולו הנדרים מכאן ולהבא, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תריס ס"ק ב).

ונוסח המסורת מודעה שאומרים בסוף ההתרת נדרים, הורה הגרי"ש אויערבך (מבקש תורה גליון טו-טז עמ' שעג) שאין צריך לאומרה בפני שלשה, כיון שזהו ענין בינו לבין המקום, ואין צריך שאחרים ישמעו זאת. ושלשת המתירים, כתב הגרי"ש דבליצקי (קיצור הלכות מועדים, התרת נדרים סי' ג) שיכולים להיות קרובים בינם לבין עצמם וגם למבקש ההתרה, כמבואר בשו"ע (יורד סי' רכח ס"א). והוסיף הגרי"ש דבליצקי (שם) שגם יכולים לעשות התרה זו בליל ערב ראש השנה [כמבואר בשו"ע שם שמתירים נדרים בלילה] אם לא יהיה לו זמן לעשות זאת אחרי תפילת שחרית.

ובעבודת הקודש (לחיד"א, צפון שמייר תחילת סי' יב) כתב שיקבץ עשרה כדי שיתירו לו קללות ונויפות וינטלו ממנו עין הרע, ואם לא ימצא עשרה יעשה כן בשלשה.

ומה שיש נהגים שכמה אנשים אומרים יחד את סדר התרת נדרים, כתב המטה אפרים (סמ"ט) שאין לעשות כן אלא כשהשעה דחוקה. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (ימי הרחמים, ספטימוס פ"ב הע' סו) שאף לכתחילה אפשר לעשות כן [וכן נהגו אצלם].

והאם יש מעלה שיתירו לו דוקא אלו שכבר התירו להם את הנדר, בספר מקראי קודש (ימים נוראים סי' ג) כתב שהגאון מלובלין בעל התורת חסד דעה מחדר שיתירו לו דוקא אלו שכבר התירו להם, על פי הגמ' בשבועות (יד, א) שמוטב יבוא זכאי הכפר על החיוב. מאידך, בשו"ת בצל ההכמה (ח"ה סי' סה) כתב שאין צריך להדר בזה, כיון

מילואים הלבנות ראש השנה סימן תקפא

המשך מעמוד קודם

השחר, וכמו בערב ראש השנה שאומרים תחנון אפילו אם סימו את הסליחות ביום, אלא שבשירת פני מוכן משמע שאפילו אם יאמרו את כל הסליחות ביום יש לומר תחנון, כיון שיעקר תקנת הסליחות היתה לאומן בלילה.

ודעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ס"ה) שכשיש בעלי ברית, כל שהתחילו את הסליחות לפני עלות השחר יש לומר תחנון, אבל אם התחילו אחרי עלות השחר אין אומרים, וכשיש חתן אין אומרים תחנון בכל אופן.

והגר"ש אלישיב (אשרי האיש חיג פי"ג אות יט) הורה שקודם הנץ החמה אומרים תחנון, כיון שמדברין אסור למול לכתחילה קודם הנץ החמה, אבל לאחר הנץ החמה אין אומרים.

ובשירת שבת הלוי (ח"ד סי' נד אות ה) כתב שבכל אופן יש לומר תחנון בסליחות, אפילו אם אומרים אותן ביום, כיון שהתחנון הוא חלק מנטח הסליחות, ואינו מתבטל בשום אופן, ואפילו כשיש חתן או בעלי ברית, וכן הורה הגר"ח קניבסקי (מנהגו בית הכנסת לדרמן פרק ששי הע"א) לענין ברית מילה, אולם כשיש חתן, הורה הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב ע"מ קסח) שלא יאמרו תחנון, וכן הביא הקצה המטה (שם) בשם שו"ת פני מוכן (שם), שאם יש חתן בבית הכנסת בתוך שבעת ימי המשתה אין אומרים תחנון אפילו כשאומרים סליחות בלילה.

ובעלי הברית והחתן האם אומרים סליחות בימים אלו, כתב הגר"ש דמילצקי (זה השלחן סי' קלא ס"ד) שאף שבתענית ציבור כתב השערי תשובה (סי' קלא ס"ק טו) שאינם אומרים כלל, מימי בימים אלו יתכן שאף הם אומרים סליחות, כיון שימים אלו מיוחדים לסליחות ותחנונים, ואם לא עכשיו אימתי.

וכשאומרים סליחות בבית האבל, הורה הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות ע"מ 3) שאין אומרים שם ירדו ותחנון, וכמו שאין אומרים תחנון בתפילה בבית האבל, וכמו שכתב הבאר היטב (סי' ו).

[משנ"ב ס"ק כה]

קְבָכְסִין וּמִסְפָּרֵין קְעָבְכִירָאשִׁי הַשְּׁנָה⁽⁴⁷⁾.

(47) והזמן שיש להסתפר בערב ראש השנה, כתב לעיל (סי' תקלא ס"ק ב) לענין תספורת בערב יום טוב, שאפשר להסתפר בין לפני חצות ובין לאחר חצות (חוץ מערב פסח שאסור להסתפר אחרי חצות), וכשעדי"צ (שם ס"ק ב) כתב בשם הפמ"ג (משב"ז ס"ק א), שלכתחילה יש להסתפר קודם חצות, הדיק, שכשהזמן החוק אפשר לסמוך על הפוסקים שאפשר עד זמן מנחה קטנה, ובדיעבד אפשר להקל כל היום.

שערות, בשו"ת ובהרת בחיים (סי' כא) כתב שבדאורייתא לא סומכים על זה שמן הסתם הביאו שתי שערות, וכן כתב בשו"ת רעק"א (מהר"ק סי' עג), והוסיף, שלכן יש לקחת כאלו שנתמלא זקנם שודאי הביאו שתי שערות וראה מה שכתבנו לעיל (סי' נג ס"ק כה), ובשירת שבת הלוי (ח"ד סי' נד אות ה) כתב שגם בהרת נדרים של ערב ראש השנה יש מקום להחמיר שצריך כאלו שנתמלא זקנם, והוסיף (מבית לוי שם) שלפי זה כשיביה קטנה שהבחורים שם לא נתמלא זקנם, אינם יכולים לעשות התרת נדרים זה לזה.

ולומר את נוסח התרת נדרים שלא בלשון הקודש, כתבו החיי אדם (כלל קל"ח ס"ה) והקצושי"ע (סי' קכ"ה ס"ט"ז) שצריך שיבין האומר את הנוסח שאומר, ולכן אם אינו מוכן בלשון הקודש אפשר לאומרו גם בשפה אחרת.

וכשהמתירים אומרים לו 'מותר לך', כתב בשו"ת יהודה יעלה (יריד סי' ש"ב) שאף שמן הדין מספיק שיק אחר יאמר 'מותר לך' [כמבואר ברמב"ם (פ"ו מה"ל שבעות ה"ה) ובשו"ע (יריד סי' רכ"ח ס"ג)], המנוג שכל שלשת המתירים אומרים לו, ולכן כתב הרמ"מ גר"ח (ק"ב פסקים ותשובות אלול תשרי ע"מ לג) שאם אחד או אף שנים מהמתירים לא שמו לבם בשעה שאמרו לגורר 'מותר לך', מועילה ההתרה, ומה שנהגים לומר שלש פעמים 'מותר לך', כתב הש"ך (שם ס"ק ו) שמן הדין מספיק שיאמרו רק פעם אחת, ומה שאומרים שלש פעמים כדי לחזק את הדבר.

ולענין הנוסח של התרת נדרים, בלוח ארץ ישראל (ערב ראש השנה) הביא שהאד"ת השמיט מהנוסח ידוינים מומחים, ובשם הוי"ו, זאפילו מזירות שמשון, מאידך, בליקוטי מהר"ח (ח"ג ע"מ ט) כתב בשם הגר"ש קלוגר שאפשר לומר ידוינים מומחים, שהוא דרך כבוד שכל אחד חשוב כדוינים מומחים, וגם אפשר לומר מזירות שמשון, וכן הגר"ש איערבך (הליכות שלמה תשרי בקונטרס שלמי נדר בפתיחה ע"מ שסד) נהג לומר כהנוסח שכתוב בסידורים וכלי להשמיט ממונו, וראה מה שהאריך כזה בספר כל נדרי (פרק 5).

(46) ולענין אגירת תחנון בסוף הסליחות, כשמתפלל עמהם אחר מבעלי הברית או שהברית באותו בית הכנסת, כתב הפתחי תשובה (סי' א) שאם כשהגיעו לתחנון כבר עומדים לאחר הנץ החמה, שאז הגיע זמן הראוי למילה, לא יאמרו, הסתפק שיתכן שכבר מעלות השחר לא יאמרו תחנון, כיון שמהתורה הגיע כבר זמן המילה, מאידך, האלף המגן (על מטה אפרים ס"ק לח בהגה"ה) והקצה המטה (על המטה אפרים סי' תרב ס"ק כב) הביאו מהגר"ש נאטנהו"ן (סי' תרב ס"א) ומשו"ת פני מוכן (ח"ד סי' ש"ט אות ה) שיש לומר תחנון אפילו כשגומרים לאחר עלות

הלבנות ראש השנה סימן תקפא תקפב

המשך מעמוד נד

בתפילת ראש השנה ויום כיפור בודאי קרא לפי הכתוב בסידור.

[משנ"ב ס"ק ו]

לְעֵן לְעֵיל סִיקוֹן קִיחָה⁽⁶⁾ וכו', קְשֵׁם הָאֲחֵרִיתִים קְנָה⁽⁷⁾.

(6) הוסיף שם (ס"ק ב) שיש לומר 'המלך המשפט' בשני היא, ויהר בזה, כיון שיש אומרים שלא יצא, וסיים שמימי בדיעבד אם אמר 'מלך המשפט', לא יחזור, והאלף המגן (ס"ק יד) ביאר שהטעם שאומרים בשני היא, כיון שהוא המלך והוא המשפט, הדיק החיים (סי' קיח ס"ק ב) כתב שהוא הדין לגבי אמירת 'המלך הקדוש' שיש לומר בשני היא, אך אם אמר 'מלך הקדוש' בלי היא, יצא בדיעבד.

(7) שכתב שם, שהבריעו האחרונים שאם נזכר תוך כדי דיבור משסיים תיבת 'משפט', יאמר מיד 'המלך המשפט', ואם נזכר לאחר מכן שוב לא יאמר, וגם אין צריך לחזור.

[שעה"צ ס"ק ג]

וְהַרְצֵל פְּנֵה, אִסְרֵן יְהוֹד לְלַמְהוּדָי⁽⁴⁾.

(4) אמנם לענין אמירת תשעים פעמים 'מוריד הגשם', כתב במשנ"ב לעיל (סי' קיד ס"ק לט) טעם אחר, שאם יאמר 'השם' בלי הזכרת שם ה' יש לחוש שגם בתפילה יאמר אחר כך בלי הזכרת שם ה'.

[משנ"ב ס"ק ד]

שְׂמוֹסִיף לִזְמַר קָדְם סִיּוֹם הַקְּרָבָה⁽⁵⁾.

(5) ולמעשה המשנ"ב לא הכריע בזה, וכתב האלף המגן (ס"ק יט בהגה"ה) שכיון שבשירת מים חיים (סי' כב), שהוא מקור המשנ"ב) נשאר בספק, יש לומר שספק ברכות להקל ולא יחזור.

ואם מתפלל מתוך סידור, משמע בכף החיים (ס"ק ו), וכן דעת הגר"ש אלישיב (הליכות הנהגות ע"מ ו) שאינו צריך לחזור [כיון שאינו רגיל

